

YERGÖĞÜ

çoğu Eflaklı idi. Müslüman nüfus daha çok şehirde toplanmıştı ve asker, tüccar, esnaftan oluşuyordu. Evliya Çelebi'ye göre Yergöğü kasabasında bir hamam, ayrıca yetmiş seksen dükkân mevcuttur, iskelesi de büyüktür. Daha XV. yüzyılın sonu ve XVI. yüzyılın başlarında Yergöğü İskelesi'nin hayli faal olduğuna dair kayıtlara rastlanir (BA, MAD, nr. 30). Buradan elde edilen gelirden saray mensuplarına tahsisat ayrılmıştı. Tuna defterdarlığı teşekkül edince gelirleri oraya bağlandı. 1000 (1592) yılında Yergöğü İskelesi, yakınındaki Tutrakkan ile birlikte mukâtaaya verilmişti (BA, KK, nr. 1774/11).

1829'da Edirne Antlaşması'na göre Yergöğü kasabası ve kazası Eflak Prensiği'ne terkedilmiş, ancak bazı Türkler'in gayri menkulleri şehirde kalmıştı. Romanya'nın bağımsızlığını ve bu ülkeye Dobruca'nın katılmasını onaylayan Berlin Kongresi'nden (1878) bir süre sonra Osmanlı Devleti ile Romanya arasında yapılan anlaşma gereği Romanya'da kalan gayri menkullerin tesbiti amacıyla İstanbul Hariciye Nezâreti bünyesinde Romanya Muhacirîn Komisyonu kuruldu. Bu komisyon Yergöğü'deki malların durumuyla da ilgilendi. Evliya Çelebi burada Çelebi Mehmed Camii'nden başka Şeyh Uryan Mehmed Dede ve Rusçuklu Kâtib Emânî Çelebi'nin ziyaretgâhlarından söz eder. Şehirde günümüze ulaşan bir Osmanlı eseri yoktur. Yergöğü bugün önemli bir sanayi (gıda ve halı sanayii) ve liman şehridir. 1869'da demiryolu ile Bükreşe bağlanmış, 1954'te Rusçukla da iki katlı bir köprüyle demiryolu ve karayolu bağlantısı kurulmuştur. 2002 istatistiklerine göre şehrin nüfusu 70.000 dolayındadır, halkın % 96,5'i Romen'dir.

BİBLİYOGRAFYA :

370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri: 937/1530 (nşr. Ahmet Özkılıç v.dğr.). Ankara 2002, II, 560-561; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 314-315; M. Guboğlu – Mustafa A. Mehmet, *Cronici turcești privind Târile Române*, București 1974, II, 35 vd.; M. Maxim, "Documente turcești privind Kazaua Giurgiului în secolul XVI", *Ilfov-file de Istorie*, București 1978, s. 187-194; a.mlf., "Ottoman Documents Concerning the

Wallachian Salt in the Ports on the Lower Danube in the Second Half of the Sixteenth Century", *RESEE*, XXVI/2 (1988), s. 113-122; a.mlf., "Tuna-i Amire. L'organisation financière et militaire du Danube ottoman aux XVIe et XVIIe siècles à la lumière de documents ottomans inédits", *Romano-Turcica*, I, İstanbul 2003, s. 75-82; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, İstanbul 1994, VIII, 500-501; A. Popescu, "Giurgiu -San Giorgio- Yerköğü", *Prinos lui Petre Diaconu la 80 de ani*, Braila 2004, s. 601-608; P. Cernovodeanu, "Cetatea Giurgiului. Studiu istorico-militar", *Studii și materiale de muzeografie și istorie militară*, sy. 2-3, București 1969-70, s. 70-167; V. Ciocaltan, "Competitia pentru controlul Dunării Inferioare", *Revista de Istorie*, XXXV/10-11, București 1982, s. 1088-1099, 1191-1203.

MIHAI MAXIM

YERLİ KULU

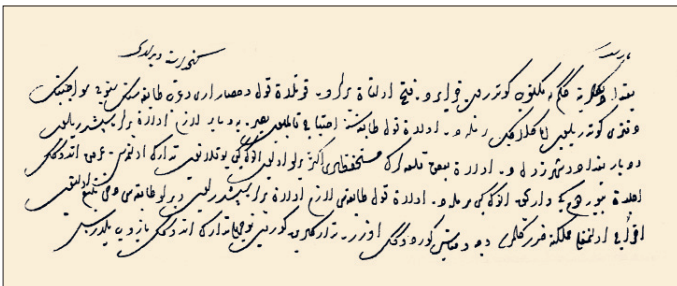
Osmanlılar'da
eyalet askerî olarak hizmet veren
askerî zümreler için
kullanılan tabir.

Genellikle stratejik öneme sahip büyük kalelerde istihdam edilmek amacıyla mahallinden toplanan ve hizmete alınan askerleri ifade eder. Yerli kulunun Osmanlı askerî sistemine bir zümre teşkil edecek ölçüde dahil oluşu XVI. yüzyılın sonlarından itibaren başlar. Geleneksel askerî sistemin ihtiyaçlara cevap veremez hale gelmesi üzerine taşra şehir ve kasaba halkından toplanan bu askerler tamamen gönüllü statüsünde idiler. Merkezden bir süreliğine gönderilen kapı kulları ile karıştırılmaları için bu adla, bazan da "yerli kulu gönüllüleri" diye anılırlardı. Ayrıca yeniçeri olarak taşrada görev yapanların buralarda dâimî şekilde yerleşmeleri ve bunların çocuklarının da aynı unvanı kullanmalarıyla meydana gelen askerî zümreler "yerli çeri, yerliye" şeklinde adlandırılmış, bu gruplar da bir çeşit yerli kulu haline dönüşmüştür. Genelde bölük adı altında teşkilâtlandırılan yerli kullarından bazıları savaflara serdengeçti unvanıyla katılırlardı. Sayıca fazla olan Bağdat'takilere Bağdat kulu veya beledi asker de denirdi.

XVII. yüzyıl başlarında, burada mevcut yerli kulu statüsündeki yeniçerilerden meşrû vâris bırakmadan ölenlerin terekelerinin kapıkulu yeniçerilerinde olduğu gibi hazineye alınması kararlaştırılmıştır.

Yeniçeri, cebeci, topçu gibi sınıflar yanında serhad kulu genel adı altında teşkilâtlanan azeb, hisar eri (hisarlı, hisar ereni), sekban, lağımçı ve müselleme adı verilen birlikler de vardı. Bu kavramlar zaman zaman birbirinin yerine kullanılmıştır. Yerli kulu askerlerinin kayıtları defterdarlığa bağlı Büyük Kale Kalemî'nde tutulurdu. Ulûfeleri genelde buldukları yerden karşılanan yerli kullarına ihtiyaç halinde merkezden de ödeme yapılırdı. Meselâ Bozcaada yerli kullarının mevâcibi Biga'daki tuzlaların gelirlerinden elde ediliyordu. Eyaletlerde ayrıca deli, gönüllü ve beşlü adlarıyla hizmet veren askerî teşekküller mevcut olup bunlar doğrudan beylerbeyinin maiyetinde hizmet verirdi. XVII. yüzyıldan itibaren sıkça gerçekleşen vali değişiklikleri zaman zaman yerli kulu ile kapı kulu askerlerini karşı karşıya getirir, şiddetli ve kanlı çarpışmalara yol açardı; hatıralar yerli kullarının ihaneti yüzünden kalelerin elden çıktığı bile olurdu. Geri alınan kaleler tahkim edilirken yerli kulu yerleştirilmesine de özen gösterilirdi. Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Paşa, Belgrad'ı geri alınca burayı tahkim ederken 2660 civarında yerli kulu koymuştur.

XVII. yüzyıl ortalarında Şam ve Bağdat'taki yerli kulu askerlerinin zamanla sayılarının fazlaca artması kendilerine siyasi ve idarî bir kısım işlere karışma hakkı vermiş, bunlar bazan merkezden gönderilen beylerbeyileri de dinlemez olmuştur. XVII. yüzyılın ilk yarısında Bağdat yerli kullarının lideri konumundaki Bekir Subaşı'nın hile ile beylerbeyiliği ele geçirdiği, cezalandırılmak istenince İran şahına sığındığı, Osmanlı Devleti ile Safevîler'i karşı karşıya getirip yıllarca süren bir savaşa yol açtığı bilinmektedir. Nitelikim yüzyılın sonlarında Sadrazam Amcazâde Hüseyin Paşa, Bağdat Valisi Daltaban Mustafa Paşa'ya gönderdiği kâimede oradaki yerli kullarının önemine dikkat çekmiştir (*Anonim Osmanlı Tarihi*, s. 193-194). Şam ve Bağdat'taki yerli kulları Köprülü Mehmed Paşa'nın sadrazamlığı döneminde tenkil edilmişse de varlıkları devam etmiştir. Askere duyulan ihtiyacı karşılamak amacıyla oluşturulan yerli kullarından genelde beklenen hizmet görülememiştir. Yeniçeri Ocağı'nın ilgasından sonra yerli kulları da dağıtılmış, Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye adıyla kurulan modern orduya paralel olarak

II. Selim'in
kul, hisar eri
ve azeb
taifesiyle ilgili
Bağdat
beylerbeyine
gönderdiği
hüküm
(BA, MD, nr. 7,
s. 453, hk. 1308)

taşra eyaletlerinde de tâimli askerî birlikler kurulmaya başlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 7, hk. 1308; Koçi Bey, *Risâle* (Ak-süt), s. 103; *Anonim Osmanlı Tarihi: 1099-1116/1688-1704* (nşr. Abdülkadir Özcan), Ankara 2000, s. 17, 90, 123, 157, 193-194, 208; Nâimâ, *Târih* (haz. Mehmet İpşirli), Ankara 2007, II, 502, 516; III, 1115; IV, 1682, 1823, 1824; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyiât* (nşr. Abdülkadir Özcan), Ankara 1995, s. 192, 290, 492, 685, 713, 769; D'Ohsson, *Tableau général*, VII, 383; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 153 vd., 325, 395, 407; III/2, s. 287-288; IV/2, s. 344; a.mlf., *Merkez-Bahriye*, s. 358; Pakalın, III, 185, 634; Abdul-Karim Rafeq, "Yerliyya", *El²* (İng.), XI, 333-334.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

YERME

(bk. ZEM).

YERMÜK SAVAŞI

(معركة اليرموك)

Suriye'de Bizans egemenliğini sona erdiren ve müslümanların bölgeye hâkim olmasını sağlayan savaş (15/636).

Hız. Ebû Bekir'in gönderdiği ordular karşısında yenilgiye uğrayarak Suriye ve Filistin'deki egemenliğinin sarsıldığını gören Bizans İmparatoru Herakleios, müslümanları ele geçirdikleri yerlerden sökp atmak amacıyla büyük bir ordu hazırlayarak Ürdün'ün doğusuna açılan ve aynı adı taşıyan nehrin kenarındaki Yermük vadisine sevketti. Ordunun başkumandanlığını Theodoros Trithurios'a (Sakellarios), yardımcı kumandanlığı Vâhân'a verdi, kendisi Antakya'da kalmayı tercih etti. Orduda Gassânî emirlerinden Cebele b. Eyhem'in komutasında Kudâa, Gassân ve diğer bazı Suriyeli hıristiyan Araplar'la Ermeniler de yer alıyordu. İbn İshak, Bizans ordusunda-

ki asker sayısını 100.000 olarak kaydeder (İbn İshak'tan naklen, Taberî, I, 2347). Diğer bazı kaynaklarda 120, 200, hatta 400.000 gibi abartılı rakamlar görülür (Belâzürî, s. 160; İbn A'sem el-Kûfî, I, 230). De Goeje, Bizans kaynaklarına dayanarak 80.000 rakamını verir (*Memoire*, s. 113). Bizans ordusunun sayısını çok daha az gösteren araştırmacılar da vardır (Kaegi, s. 198). Bizanslılar'ın hazırlıklarından haberdar olan Suriye orduları başkumandanı Ebû Ubeyde b. Cerrâh, gayri müslim halkı himaye edemeyecekleri için toplanan cizyenin iadesinden sonra Humus ve Dımaşk'taki kuvvetlerin geri çekilmesine, bölgedeki diğer kuvvetlerle birleşerek Yermük vadisine hareket edilmesine karar verdi. 25.000'i aşkın orduda 100'ü Bedir gazisi 1000 kadar sahâbî bulunuyordu. Bunların arasında Esmâ bint Ebû Bekir es-Siddîk, Ümmü Habîbe bint Âs, Havle bint Sa'lebe el-Ensâriyye gibi kadın sahâbîler de vardı (Taberî, I, 2348-2349; Belâzürî, s. 160).

Hâlid b. Velîd, Ebû Ubeyde ve diğer kumandanlarla istişare ettikten sonra Araplar'ın daha önce bilmedikleri bir savaş nizamını (bölük ve tabur sistemi) ilk defa bu muharebede uygulamaya karar verdi. Kalabalık Bizans ordusunun küçük birliklere ayrıldığını görünce o da ordusunu otuz sekiz küçük bölüğe ayırıp her birinin başına bir kumandan tayin etti, böylece ordunun bir arada bulunma tehlikesini önlemek istedi. Destek ve emniyet için Saîd b. Zeyd kumandasındaki bir bölüğü ordunun arka tarafına yerleştirdi. Kumanda ettiği süvari birliğini iki kısma ayırarak birinin başına kendisi geçti, diğerininine de Kays b. Hübeyre'yi getirdi. Birliklerden birini sağ, diğerini sol tarafa ordunun arkasına gizleyip yerleştiren savaş nizamına soktu; muharebenin gelişmesine göre bunların harekete geçmesini sağlayacak tedbirleri aldı.

636 yılı yaz sıcağında iki ordu üç ay kadar bekledi. Ardından Yermük Muharebesi, Bizans'ın çok şiddetli bir saldırısıyla başladı ve Bizans birlikleri İslâm ordugâhına kadar ilerlemeyi başardı. Savaşa hazırlık yapıldığı sırada İslâm ordusuna katılan Lahm ve Cüzâm kabilelerine mensup bazı askerler savaşın en şiddetli anında kaçmaya ve yakında bulunan köylere sığınmaya başladı. Bu arada müslüman askerlerden de savaş meydanını terkedip kaçanlar oldu. Bu da İslâm ordusunu zor durumda bıraktı. Hâlid b. Velîd hemen gerekli tedbirleri aldı. Bir yandan İslâm ordusunun gerisinde bulunan savaşçı kadınlara kaçmaları öldürme emrini verirken bir yandan da savaşın kaderini değiştirecek olan süvarilerin hücumu geçecekleri vakti kolluyordu. Bizans ordusunun ilk saldırılarını karşılayan Hâlid b. Velîd süvarilerine Bizans süvari birlikleriyle piyadelerin arasındaki boşluğa doğru hücum emri verdi ve iki birlik arasındaki irtibatı kopardı. Sonuçta çok şiddetli bir savaşın ardından müslümanlar kendilerinden çok kalabalık olan Bizans ordusunu bozguna uğratmayı başardılar. Böylece askerî dehasını ortaya koyan Hâlid b. Velîd, Resûl-i Ekrem'in kendisine verdiği "Seyfullah" unvanı yanına bir de Suriye fâtihî unvanını kazandı. 12 Receb 15 (20 Ağustos 636) tarihinde cereyan eden savaşta Bizans ordusu ağır bir yenilgiye uğradı; başkumandan Theodoros ve çok sayıda asker öldürüldü, sağ kalanlar Filistin, Antakya, Halep, el-Cezîre ve İrmîniye taraflarına kaçtı.

İslâm ordularıyla mücadeleyi önce Humus'ta, ardından Antakya'da cephe gerisinden yönetmiş olan İmparator Herakleios bölgede Bizans varlığını sona erdiren bu savaştan sonra Antakya'dan ayrıldı. Urfa'da ve Samsat'ta dağın ordusunu toparlamaya çalıştıysa da başarı sağlayamadı. İyâz b. Ganm'ın cizye karşılığı ele geçirdiğini öğrendiği Malatya'yı yol aldığı askerlerle yaktırdıktan sonra Eylül 636'da İstanbul'a döndü. Müslümanlar daha önce ellerinden çıkmış bulunan Dımaşk ve Humus'a gayri müslim yerli halkın sevgi gösterileriyle girdiler. Bizans'a ait Antakya, Halep, Kudüs, Kaysâriye, Urfa dahil el-Cezîre bölgesi şehirleri yanında İrmîniye'yi de ele geçirdiler. Ardından Mısır'ın fethine yöneldiler.

Yermük Savaşı'nın tarihi hakkında ihtilâf vardır. Bunun en önemli sebebi Taberî'nin râvilerinden Seyf b. Ömer'in savaş tarihini 13 (634) yılı olarak göstermesi, 15 (636) yılında ise Ecnâdeyn Savaşı'nın meydana geldiğini nakletmesidir. İbn

Yermük Savaşı'nın yapıldığı vadi - Ürdün